نوع مقاله: پژوهشی

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
www.jvfc.ir
دوره چهارم، شماره چهارم، پیاپی (۱۶)، زمستان ۱۴۰۲
صص ۵۸-۳۷

فراتحلیل مهم‌ترین عوامل توسعه اکوتوریسم پایدار در ایران

شهرزاد کریمی فر ، دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران.
سید محمد رضا خطیبی ، گروه شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران[۱]
وحید بیگدلی راد، گروه شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۲

چکیده

گردشگری یکی از پویاترین بخش‌های اقتصادی جهان به شمار می‌آید و بر اساس پیش‌بینی سازمان جهانی توریسم، در چند سال آینده صنعت گردشگری از لحاظ درآمد، بزرگترین بخش تجارت بین‌الملل را به خود اختصاص خواهد داد. در این میان، اکوتوریسم، رویکرد جدید گردشگری در طبیعت بوده که ضمن هماهنگی بیشتر با اصول توسعه پایدار و شرایط محیط زیستی منطقه، منبع مهم درآمد نیز می‌باشد. از طرف دیگر قرار گرفتن در مسیر حرکت به سمت توسعه پایدار محوری‌ترین اصل، جهت تحقق آینده مناسب و مطلوب شهرها و کلانشهرهای کشور است. در این راستا پژوهش حاضر با ذکر این پرسش که مهم‌ترین معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار کدامند، با استفاده از فراتحلیل ۷۷ پژوهش مرتبط و نیز استفاده از جداول سندلوسکی و بارسو و برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (CASP) در جستجوی تبیین معیارهای مرتبط با توسعه پایدار اکوتوریسم در ایران می‌باشد و تلاش دارد تا با شناسایی ابعاد، معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار، بانک اطلاعاتی مناسبی را در اختیار برنامه‌ریزان و مدیران این حوزه قرار دهد تا در آینده، منافع رونق اکوتوریسم و مزایای آن، ضمن استفاده پایدار از منابع طبیعی کشور و حفاظت از آن، در اختیار مردم ایران قرار گیرد. نتایج پژوهش نشان دهنده دو بعد اصلی توسعه اکوتوریسم پایدار شامل انسانی و محیطی می‌باشد که در ارتباط مستقیم با یکدیگر قرار دارند؛ بعد انسانی شامل معیار اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، حاکمیتی- مدیریتی و فناوری و بعد محیطی شامل معیار زیست محیطی می-باشد. معیارهای مذکور به ترتیب با ۱۴، ۱۱، ۲۶، ۳ و ۱۸ شاخص شناسایی و معرفی می‌شوند.

واژگان کلیدی: گردشگری، اکوتوریسم، توسعه، پایداری، فراتحلیل، ایران

۱ . نویسنده مسئول: *khatibimohammadreza@gmail.com*

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

مقدمه

ایران از نظر منابع و اکوسیستم‌های طبیعی جزو ۱۰ کشور برتر دنیا می‌باشد (نادری و همکاران، ۱۳۹۳). داشتن یک میلیون و ۲۰۰ هزار تپه و ۱۵۰ هزار اثر تاریخی و منابع متنوع ایران را جز ده کشور اول دارای جاذبه‌های گردشگری دنیا و پنج کشور اول در زمینه تنوع و جذابیت اکوتوریسم دنیا قرار داده است (سقایی، ۱۳۸۶). گفته شده است ایران به عنوان پنجمین کشور دارای تنوع طبیعی جهان شناخته می‌شود (رخشانی نسب، ضرابی، ۱۳۸۸). این آمار در کنار مزایای دیگری که این کشور دارد؛ به عنوان نمونه قرارگیری ایران در مسیر جاده ابریشم و راه ارتباطی بین دنیای غرب و شرق، می‌تواند ایران را به یکی از اکوتوریست پذیرترین کشورهای دنیا تبدیل نماید. بنابراین چنانچه شرایطی فراهم گردد که بتوان این مزایای بالقوه را به کار بست، تغییرات تاثیرگذاری در شیوه و وضعیت رفاهی و معیشت مردم به وجود خواهد آمد. رونق گردشگری در کشوری که فقط ۱۴ درصد از زمین‌هایش قابل کشت و زرع است، هشت درصد اراضی آن بیابانی و جنگلی و ۵۵ درصد مراتع طبیعی و ۲۳ درصد کویری است (صبوری و یوسفی، ۱۳۸۶: ۱۰۲) در عوض، فرصت‌های بی‌شمار طبیعی دارد، به عنوان پاشنه آشیل اقتصادی یک مملکت عمل می‌نماید و می‌تواند سبب شکوفایی اقتصادی گردد که تا حد زیادی وابسته به خام فروشی منابع طبیعی خود می‌باشد. توجه به آمارهای موجود نشان می‌دهد ایران از این فرصت بهرهٔ کافی را نبرده است. به طوری که تنها در میان کشورهای اسلامی رتبه دهم را دارا می‌باشد (رخشانی نسب، ضرابی، ۱۳۸۸). بر اساس گزارش سازمان جهانی گردشگری، ایران رتبه دهم جاذبه‌های باستانی و تاریخی و رتبه پنجم جاذبه‌های طبیعی را در جهان دارا است. در سال ۱۳۹۵، مجموعاً ۴٬۹۱۱٬۹۲۰ گردشگر خارجی از ایران بازدید کرده‌اند و نسبت به سال پیش از آن ۹٫۹ درصد کاهش داشته‌است. با وجود اینکه آمار جدیدی پس از این تاریخ منتشر نشده است، به نظر می‌رسد این آمار در سال‌های اخیر و با وجود وضعیت سیاسی پیش آمده برای ایران در عرصه جهانی به شکل نامساعدی و رو به بدتر شدن تغییر نموده است.

پژوهش حاضر با تشریح اسناد و مطالعات مربوط با توسعه اکوتوریست و تاکید بر توسعه پایدار آن، در جستجوی تبیین معیارهای مرتبط با توسعه پایدار اکوتوریسم در ایران می‌باشد. به نظر می‌رسد توجه به موضوع اکوتوریسم می‌تواند منفعت زیادی را برای کشورها در سطح کلان و مردم بومی در سطح خرد داشته باشد. از آنجا که برنامه‌ریزی بدون داشتن مبانی نظری قوی، محکوم به شکست است، نوشتار حاضر تلاش دارد تا با شناسایی معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار، بانک اطلاعاتی مناسبی را در اختیار برنامه‌ریزان قرار دهد تا در آینده منافع رونق اکوتوریسم و مزایای آن، ضمن استفاده پایدار از منابع طبیعی کشور و حفاظت از آن، در اختیار مردم ایران قرار گیرد. پرسش اصلی پژوهش این است که مهم‌ترین معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار کدامند؟ درباره اهمیت اکوتوریسم، مزایا و معایب آن و همچنین نقش مهم رعایت اصول پایداری در آن پیشتر نیز مقالاتی توسط نویسندگان خارجی و داخلی از جمله ماراگ و گوانته[1] (۲۰۱۹)، راما[2] (۲۰۱۸)، بارال نابین[3] (۲۰۱۴)، هاتچاریا و کوماری[4] (۲۰۰۴)، سالمی و همکاران (۱۴۰۱)، ناصریان اصل و همکاران (۱۴۰۰)، نادری و همکاران (۱۳۹۳) و ... منتشر شده است. اشتراک این تحقیقات در روش‌های مورد مطالعه– بیشتر روش‌های اسنادی، میدانی– و تفاوت‌های آنها در دیدگاه‌ها و بخش‌های مورد مطالعه است. اکثر تحقیقات با تمرکز بر یک منطقه خاص که به عنوان نمونه موردی در نظر گرفته شده بود، انجام شد و نتایج آنها نیز معطوف به همان منطقه بوده است. ضمن اینکه منبعی یافت نشد که اکوتوریسم را در ترکیب مستقیم با پایداری مورد سنجش قرار دهد. این در صورتی است که پژوهش حاضر با دیدی کل‌نگر و با استفاده از جداول سندلوسکی و بارسو در روش فراتحلیل و با

1 Maragh and Gaunette
2 Bhayu Rhama
3 Baral, Nabin
4 Bhattacharya and Kumari

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

مطالعه تعداد زیادی منبع معتبر– ۷۷ مقاله– به تبیین مهم‌ترین عوامل توسعه اکوتوریسم پایدار در دوران معاصر می‌پردازد و هم از جنبه انتخاب روش و هم تا حدود زیادی موضوع پژوهش، نوآوری صورت گرفته است.

مبانی نظری

اکوتوریسم

گردشگری یا توریسم[1] سفر به قصد لذت بردن یا کسب‌وکار است و دارای اشکال مختلف و انواع گوناگونی است که بسته به شرایط محیطی، متفاوت می‌باشد (Cater, 2000: 43). گردشگری یکی از پویاترین بخش‌های اقتصادی جهان به شمار می‌آید و بر اساس پیش‌بینی سازمان جهانی توریسم، در چند سال آینده صنعت گردشگری از لحاظ درآمد، در رأس صنایع موجود در دنیا قرار خواهد داشت و بزرگترین بخش تجارت بین‌الملل را به خود اختصاص خواهد داد (Zhiyang, 2022). در این میان، اکوتوریسم رویکرد جدید گردشگری در طبیعت بوده که در سال‌های اخیر مطرح شده و یکی از انوع گردشگری است و ضمن هماهنگی بیشتر با اصول توسعه پایدار و شرایط محیط زیستی منطقه، منبع مهم درآمد نیز می‌باشد که می‌تواند در بهبود وضعیت معیشت جوامع محلی و دیگر بخش‌های اقتصادی مناطق مقصد گردشگری مؤثر باشد (فکری‌زاد و وثوقی، ۱۳۹۵). اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی به دلیل حساسیت‌های محیطی و اقتصادی از جایگاه ویژه‌ای نزد برنامه‌ریزان گردشگری برخوردار است چرا که از نظر زیست محیطی موجب حفظ محیط زیست و از منظر اقتصادی، پویایی اقتصاد جوامع محلی را با ایجاد اشتغال و درآمد سبب می‌شود (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۳). از طرف دیگر گردشگری طبیعت به عنوان ابزار توسعه اقتصادی–اجتماعی و تولید درآمد به منظور حفاظت از تنوع زیستی و گونه‌های در معرض خطر انقراض کمک می‌نماید (Ghosh and Ghosh, 2018). البته ذکر نکات مثبت موضوع در این پژوهش به معنای انکار دیدگاه‌های منتقدین به این رویکرد نمی‌باشد؛ بلکه پژوهش حاضر با در نظر گرفتن نظرات منقدین از جمله تخریب نواحی بکر طبیعی و حمله فرهنگی به خرده فرهنگ‌های بومی مناطق، با توجه به هدف پژوهش بر توسعه پایدار در برنامه‌ریزی و اجرای اکوتوریسم تاکید نموده و تلاش دارد تا نکات مثبت این نوع از گردشگری را در ارتباط با پایداری بسنجد. تاکید نویسندگان بر این هدف از اکوتوریسم می‌باشد که در سال‌های اخیر به عنوان ابزار توسعه‌ای مطرح شده است و حفاظت از محیط طبیعی و تنوع فرهنگی با جذب اکوتوریست و ایجاد منبع درآمد برای مردم محلی بدون آسیب رساندن به طبیعت از مواهب آن است. این هدف توسط فرآیندهای مختلف پشتیبانی شده است. این فرآیندها در جستجوی آن هستند تا مشکلات اساسی مربوط به مردم بومی، حقوق مالکیت آن‌ها و حفاظت از منابع طبیعی را با درک روشن‌تر و شناخت ابعاد قوی اخلاقی و معنوی و روحیه بقای مردمان بومی در جهان حل نمایند (Bhattacharya and Kumari, 2004). بنابراین اکوتوریسم یک شکل متمایز از رشد گردشگری است که جایگزین «گردشگری انبوه» مرسوم می‌شود و دارای لنگرگاه‌های قوی در تلاش‌های پایدار، عادلانه و مبتنی بر جامعه برای تقویت کیفیت زندگی جامعه میزبان و حفظ میراث طبیعی و فرهنگی است. ارزش‌های اساسی اکوتوریسم نیز در این است که تأثیر منفی زیست‌محیطی به حداقل می‌رسد، فرهنگ‌های محلی به تصویر کشیده می‌شود و به طور فعال بر رفاه اقتصادی میزبانان و ذینفعان آنها تأثیر مثبت گذاشته می‌شود (Mulyasuryani et al., 2022). همزمان که مفهوم اکوتوریسم دارای ارزش‌های مثبت فراوانی است، در زمان اجرا با انتقادات متعددی از جمله آسیب‌های زیست محیطی، مشارکت کم جامعه در اکوتوریسم و مدیریت نادرست نیز مواجه می‌باشد (Nayak et al., 2022).

توسعه پایدار و اکوتوریسم

قرار گرفتن در مسیر حرکت به سمت توسعه پایدار محوری‌ترین اصل، جهت تحقق آینده مناسب و مطلوب شهرها و کلانشهرهای کشور است. بی‌تردید جهان فراروی ما جهانی است که جز از طریق پایداری نمی‌توان بهره لازم و طولانی

[1] Tourism

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

مدت را از طبیعت برد و بقای زندگی را تضمین نمود. امروزه توسعه پایدار به منزله هدفی برای یک دنیای تحت فشار و دارای مشکلات رو به تزاید محسوب می‌گردد که پیش زمینه آن، توسعه زیست بوم است. این دیدگاه، توسعه زیست بوم را در سطح محلی یا منطقه‌ای توأم با توانایی‌های بالقوه آن فضا و با توجه و تأکید بر بهره‌برداری عقلانی از منابع، کاربرد تکنولوژی و سازمان به گونه‌ای که طبیعت و انسان را مورد توجه قرار دهد، تعریف می‌کند (قدیری مدرس، ۱۴۰۰). انتقاد به روش‌های برنامه‌ریزی سال‌های گذشته که نسبت به محیط زیست بی توجه بوده‌اند کاملا در توسعه پایدار مشهود است و تلاش به جهت تعادل بین محیط زیست طبیعی و انسان ساخت هدف اصلی آن می‌باشد.

در سال‌های اخیر به دلیل تخریب و از بین رفتن منابع طبیعی خاص و برای جلوگیری از گسترش تخریب و حفاظت از منابع موجود، اکثر جوامع به روش‌های آموزشی و آگاه‌سازی انسان‌ها گرایش پیدا کرده و حفاظت پایدار را در گرو آن می-دانند (Uski, 2004: 121). هم‌چنین اکوتوریسم یا گردشگری در طبیعت از گونه‌های مهم گردشگری است که بیشترین سازگاری را با توسعه دارد (رخشان نسب و ضرابی، ۱۳۸۸). امروزه گردشگری یکی از امید بخش‌ترین فعالیت-هایی است که از آن به عنوان گذرگاه توسعه یاد می‌کنند (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱). برای رسیدن به اکوتوریسم موفق باید از رهگذر توسعه پایدار عبور کرد. دستیابی به توسعه پایدار در گرو توجه به ارکان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی در یک جامعه است و گردشگری به عنوان فعالیتی اثرگذار بر تمامی ارکان توسعه، بیش از گذشته نیازمند مطالعه است (نادری و همکاران، ۱۳۹۳). اکوتوریسم ممکن است جایگزین مناسبی برای گردشگری انبوه برای به حداقل رساندن تأثیرات بر اکوسیستم باشد، اما برای ارزیابی تأثیرات به استانداردهای پایداری مشترک و ابزارهای نظارتی نیاز دارد (Serena Mancini et al., 2018). همچنین اکوتوریسم یک راه حل امیدوارکننده برای هدایت درآمدهای گردشگری به منظور ترویج حفاظت از طبیعت و کاهش فقر است (Li et al., 2022). از طرف دیگر توسعه پایدار در برنامه‌ریزی گردشگری حائز اهمیت است چرا که بیشترین توسعه جهانگردی متکی بر جاذبه‌ها و فعالیت‌هایی است که به محیط طبیعی، میراث تاریخی و الگوهای مناطق فرهنگی مربوط می‌شوند (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱). اکوتوریسم دارای ارتباطی ناگسستنی با گردشگری پایدار است (سالمی و همکاران، ۱۳۹۸) در واقع یکی از زیرمجموعه‌های مهم توسعه گردشگری پایدار، اکوتوریسم است (Sharpley, 2009). بنابراین اکوتوریسم به عنوان مفهومی موثر در استفاده پایدار از منابع طبیعی و توسعه جوامع مختلف ثابت شده است. همچنین اکوتوریسم اغلب به عنوان یک توجیه اقتصادی برای حفاظت از منابع در نظر گرفته می‌شود و مفهومی را ارائه می‌دهد که به راحتی توسط جوامع محلی و ذینفعان قابل درک است (Libosada, 2009) و به همین دلیل قابلیت گسترش فراوانی دارد.

مفهوم توسعه گردشگری پایدار نیز اولین بار در سال ۱۹۸۷ در گزارش برونت‌لند ظهور کرد و منظور از آن «حفاظت و نگهداری یک اکولوژی منطقه‌ای به منظور حفظ منافع بلند مدت» تعریف شده است (Theobald, 2012:76) این مفهوم در کنار رشد درک بشر از توسعه وجود دارد که در ابتدا تنها به رشد اقتصادی اشاره داشته است. اما رفته رفته در مقایسه با سایر گزینه‌های گردشگری انبوه جنبه‌های دیگر شامل جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و به طور خاص زیست-محیطی را نیز شامل گردید و در نهایت فرمول روشن توسعه پایدار شکل گرفت. در توسعه پایدار، محیط زیست به عنوان یک سرمایه اصلی گردشگری باقی می‌ماند که از موفقیت گردشگری حمایت می‌کند، زیرا اگر محیط زیست به خوبی حفظ نشود و بدون پایداری آن، گردشگری تبدیل به یک صنعت کوتاه مدت خواهد شد و مشکلاتی را برای سایر بخش‌ها ایجاد خواهد نمود (Rhama, 2018). لذا اکوتوریسم ابتدا با رعایت اصل حفاظت از طبیعت به توسعه پایدار کمک می کند. اولین اصل اکوتوریسم «کاهش اثرات نامطلوب بر طبیعت و فرهنگ است که می تواند به محیط زیست آسیب برساند» (Tisca et al., 2016). بنابراین لازمهٔ ایجاد گردشگری پایدار، شناخت قابلیت‌ها و توانمندی‌ها در هر منطقه است (مهر دانش و نوری، ۱۳۹۷) از همین رو در راستای توسعهٔ پایدار گردشگری، برنامه‌ریزی و تجزیه و تحلیل جنبه-های مختلف آن ضروری است (Shang et al., 2021). گردشگری طبیعی تقریبا ۲۷ درصد سفرهای بین‌المللی را شامل

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

می‌شود و وقتی به صورت مناسب مدیریت شود، می‌تواند اشتغال محلی و فرصت‌های توسعه بومی زیادی ایجاد نماید و همزمان موجب حفظ محیط طبیعی گردد (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱).

روش تحقیق

پژوهش حاضر از منظر تعریف بلیکی[1](۱۳۹۵) پژوهشی توصیفی- تبیینی و از منظر تعریف نیومن[2](۱۳۹۸) پژوهشی توصیفی است. بدین معنا که ابعاد، معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار از طریق مطالعه تحلیلی منابع موجود، جمع‌آوری می‌گردد. در این مرحله عمدتاً روش فراتحلیل کیفی مدنظر خواهد بود. مطابق این روش، نظرات موجود مبنا قرارگرفته و سعی گردید با تکنیک‌هایی کیفی تحلیل گردد. بدین منظور از روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو[3](۲۰۰۷) که الگویی ساختارمند برای تحلیل کیفی متن و استخراج مفاهیم است و جداول CASP استفاده گردید.

برای پاسخ به این پرسش که مهم‌ترین معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار در ایران کدامند؟ دو مرحله انجام می گیرد؛ در گام اول مهم‌ترین ادبیات موجود در حوزه رابطه میان «توسعه پایدار و اکوتوریسم» از طریق تحلیل مقالاتی که از جستجو در شبکه علمی وب آو ساینس[4] و همچنین پایگاه مرکز اطلاعات جهاد دانشگاهی[5] جمع‌آوری شده، مرور می‌گردد تا مهم‌ترین عوامل توسعه اکوتوریسم پایدار تعیین گردد. در این راستا در پایگاه داده‌های علمی نام برده، کلید واژگان مربوطه مورد جستجو قرار گرفت. در یک جمع‌بندی به منظور شناسایی یک زیرمجموعه قابل مدیریت از منابع در دسترس، از بین نتایج به دست آمده مرتبط‌ترین مقالات با واژگان مذکور و مشتقات آنها انتخاب شدند. در نهایت با توجه به موضوع پژوهش حاضر، از بین ۷۷ مقاله، تعداد ۶۰ مقاله مرتبط با موضوع پژوهش با روش تحلیل محتوای کیفی یا فراترکیب واکاوی گردید. روش اصلی گردآوری داده‌ها در الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو مطالعات کتابخانه‌ای است. از این منظر روش مذکور نوعی روش مرور سیستماتیک می‌باشد. تنظیم سؤالات پژوهش، بررسی نظام‌مند متون، جستجو و انتخاب منابع مناسب، استخراج اطلاعات منابع، تجزیه، تحلیل و ترکیب یافته‌ها، کنترل کیفیت و ارائه یافته‌ها هفت گام این فرایند را تشکیل می‌دهد. همچنین در گام استخراج اطلاعات، اطلاعات پژوهش در قالب جدولی دسته‌بندی می‌گردد. این جدول شامل اطلاعات ذیل می‌باشد: اطلاعات شناسنامه‌ای پژوهش (عنوان، نام و نام خانوادگی پدیدآورندگان و سال انتشار) اطلاعات کلیدی روش (روش و هدف پژوهش) اطلاعات یافته‌های اصلی (نتایج و یافته‌های پژوهش)، محدوده تحقیق/ طبقه‌بندی وب آو ساینس، زبان و نوع تحقیق و معیارهای تحقیق (در صورت نیاز جداول تهیه شده قابل به ارائه می‌باشد).

در گام دوم یعنی مرحله تجزیه‌وتحلیل یافته‌های کیفی، کدهای برآمده از فرآیند فراترکیب تعیین می‌شود. به‌این‌ترتیب که برای تمام عوامل استخراج‌شده از منابع مرتبط با مسئله‌یابی، یک کد در نظر گرفته می‌شوند و سپس این کدها با توجه به منابعی که از آن‌ها استخراج شده‌اند و همچنین میزان فراوانی آن‌ها، طبقه‌بندی می‌شوند. در این میان و برای کنترل کیفیت از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی[6](CASP) استفاده شده است. روش کار بدین‌صورت است که با استفاده از روش CASP هر مقاله به لحاظ کیفی با ۱۰ شرط کیفی مورد ارزیابی قرار گیرد. به هر یک از مقالات بر اساس هر یک از این شرایط، امتیازی بین یک تا پنج تخصیص داده می‌شود. مقالاتی که مجموع امتیازات آن‌ها ۲۵ و بالاتر شود به لحاظ کیفی تائید و باقی مقالات حذف خواهند شد. شرایط در نظر گرفته‌شده برای روش CASP در این پژوهش عبارتند از تناسب اهداف مقاله مورد بررسی با اهداف پژوهش؛ به‌روز بودن پژوهش مورد بررسی؛ طرح مطرح‌شده در مقاله مورد

1. Blaikie
2 Neuman
3 Sandlowski and Barroso
4 Web of Science
5 SID
6. Critical Appraisal Skills Program

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

بررسی؛ روش نمونه‌گیری در مقاله مورد بررسی؛ روش و کیفیت جمع‌آوری داده‌ها؛ میزان انعکاس‌پذیری، امکان بسط دادن نتایج و دستاوردها در مقاله مورد بررسی؛ میزان و نحوه رعایت نکات اخلاقی رایج در زمینه تدوین متون پژوهشی در مقاله مورد بررسی؛ میزان دقت در زمینه تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در مقاله مورد بررسی؛ وضوح بیان در ارائه یافته‌های مقاله مورد بررسی و ارزش کلی مقاله مورد بررسی (جدول مذکور در صورت نیاز ارائه می‌گردد).

یافته‌های پژوهش

با توجه به اطلاعات جدول ۲ تعداد ۱۷ مقاله به دلیل کسب نمره کمتر از ۲۵ از CASP از روند فراتحلیل حذف گردید. در مجموع تعداد ۶۰ مقاله به طور کامل مورد واکاوی قرار گرفت که از این میان ۵۰ مقاله به زبان انگلیسی و در نشریات معتبر بین‌المللی بوده و ۱۰ عدد در نشریات داخلی منتشر شده بود (۹ مقاله فارسی و یک مقاله انگلیسی). مراحل روش فراتحلیل و تطبیق آن با پرسش پژوهش در جدول ۳ آورده شده است. همچنین مهم‌ترین موارد مطرح شده در مطالعات پیشین با ذکر ماخذ در جدول ۵ تا ۹ نشان داده می‌شود.

جدول۲. برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (CASP)

ردیف	امتیاز به دست آمده از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی	تعداد مقالات
۱	۴۵-۵۰	۴
۲	۴۰-۴۵	۹
۳	۳۵-۴۰	۱۱
۴	۳۰-۳۵	۱۶
۵	۲۵-۳۰	۲۰
۶	زیر ۲۵	۱۷
۷	مجموع	۷۷

جدول ۳. مراحل روش علمی در پژوهش حاضر

مراحل روش علمی	مراحل روش علمی پژوهش حاضر
تعیین هدف	توضیح و توسعه نظری
تعیین سوال کلیدی پژوهش	مهم‌ترین معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار کدامند؟
تعیین معیارهای انتخاب مطالعات موجود و انتخاب آنها	انتخاب بر اساس منابع موجود مرتبط با کلید واژه‌های توسعه پایدار و اکوتوریسم

توجه به «تاریخ انتشار» منابع نشان می‌دهد پرداختن به موضوع پایداری و اکوتوریسم در کنار یکدیگر موضوع نسبتا تازه-ای بوده و از سال ۲۰۱۰ به بعد مقالات زیادی در این مورد، منتشر شده است. تعداد بالای مقالات منتشر شده در دو سال اخیر نشان دهنده اهمیت موضوع در سال‌های اخیر می‌باشد (جدول ۴). جنبه دیگری که در جداول فراتحلیل مورد بررسی قرار گرفته است، «روش‌های مورد استفاده» در این پژوهش‌ها بوده است؛ تعداد ۲۴ مقاله از تحلیل اسنادی استفاده کرده-اند و در سه مقاله منحصرا از روش فراتحلیل استفاده شده است. ۲۲ مقاله از روش توصیفی-تحلیلی، ۱۲ مقاله از روش مطالعه میدانی، در هشت مقاله از دلفی و دلفی فازی و ۱۰ مقاله از AHP استفاده شده است. در مابقی مقالات روش‌های دیگری از جمله SWOT، ANP و تحلیل عاملی به کار برده شده است. با وجود استفاده از روش اسنادی و فراتحلیل در بعضی منابع پژوهش حاضر، روش مورد استفاده در این پژوهش به طور خاص روشی می‌باشد که پیشتر در تحقیقی استفاده نشده است و به صورت بسیار مدون و جامع به ارائه مهم‌ترین مولفه‌ها و شاخص‌های موضوع تحقیق می‌پردازد (روش سندلوسکی و بارسو). با توجه به اینکه موضوع تحقیق به علت فراگیری و جامعیت بالا در رشته‌های مختلف و

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

نشریات با موضوعات متنوع مورد توجه بوده و علوم مختلف از زوایای متنوعی به آن پرداخته‌اند، جنبه دیگری که در جداول سندلوسکی و بارسو مورد بررسی قرار گرفته است؛ «محدوده تحقیق/ طبقه‌بندی وب آو ساینس» بوده است. این جنبه که فقط در ۵۰ مقاله گرفته شده از وب آو ساینس قابل تشخیص بوده است، نشان می‌دهد که بیشترین تعدا مقالات– ۳۱ مقاله– در حوزه علوم زیست محیطی و اکولوژیکی، ۱۲ مورد در حوزه علوم اجتماعی، ۹ مورد در حوزه علم و فناوری، ۷ مورد در حوزه تجارت و اقتصاد، ۴ مورد در حوزه اوقات فراغت و گردشگری و باقی مقالات در حوزه موضوعات دیگر از جمله مطالعات منطقه‌ای، مدیریت، انرژی و سوخت، هنر و علوم انسانی، جغرافیا و .... بوده است. نکته حائز اهمیت فراوان آن است که در این میان سهم حوزه مطالعات شهری تنها یک مقاله بوده است. یعنی با توجه به اهمیت موضوع در زمینه مطالعات شهری، کمبود مطالعه و بررسی موضوع در این حوزه کاملا مشهود است. از نظر «زبان تحقیق» نیز از بین تعداد ۶۰ مقاله، ۵۱ مقاله به زبان انگلیسی و ۹ مقاله به زبان فارسی منتشر شده است. که همچنان نشان دهنده لزوم توجه بیشتر به موضوع پژوهش در قالب مطالعات داخلی و فارسی زبان می‌باشد. در مورد «نوع تحقیق» هم از مجموع ۶۰ مقاله مورد بررسی، تعداد ۱۱ مقاله کنفرانسی که در وب آو ساینس نمایه شده بودند، می‌باشد. همچنین در ادامه جمع آوری «معیارها و شاخص‌های پژوهش» نیز که برگرفته از ستون آخر جداول سندلوسکی می‌باشد، آورده شده است (جدول ۵ تا ۹ و همچنین نمودارهای ۱ تا ۵)، (جداول فراتحلیل در صورت نیاز قابل به ارائه می‌باشد).

جدول ۴. تاریخ انتشار منابع مورد بررسی

سال انتشار مقاله	فراوانی منابع	درصد فراوانی
قبل از ۲۰۰۰	۱	۱/۶۶
۲۰۰۰-۲۰۰۵	۳	۵
۲۰۰۵-۲۰۱۰	۵	۸/۳۳
۲۰۱۰-۲۰۱۵	۱۷	۲۸/۳۳
۲۰۱۵-۲۰۲۰	۱۶	۲۶/۶۶
۲۰۲۰-۲۰۲۲	۱۸	۳۰
مجموع	۶۰	۱۰۰

فراتحلیل منابع نشان می‌دهد که به طور کلی توسعه اکوتوریسم پایدار شامل دو بعد «انسانی» و «محیطی» می‌باشد. این ابعاد نیز معیارهای «زیست محیطی»، «اقتصادی»، «اجتماعی–فرهنگی»، «حاکمیتی–مدیریتی» و «فناوری» را در بر می‌گیرند. هر کدام از این معیارها نیز شاخص‌هایی را شامل می‌گردد که مجموعه آنها در (جدول ۵ تا ۹) جمع‌آوری شده است. شایان ذکر است که در تهیه جدول مذکور به صورتی عمل شده است که واژگان هم‌مفهوم و به عبارتی مشابه که لزوما با یک عبارت بیان نشده‌اند، یکسان در نظر گرفته شده و یک عبارت برای آنها ذکر شده است؛ به عنوان نمونه شاخص «حاکمیتی–مدیریتی» مفهوم «نهادی» را نیز در خود دارد. یا اینکه در بعضی منابع «همکاری مردم» یا «مشارکت بخش خصوصی، دولتی و جامعه» عنوان شده بود که آن را در ذیل مفهوم «مشارکت عمومی» قرار داده‌ایم. یا اینکه شاخص «فرهنگ عمومی» در بعضی منابع با همین نام عنوان شده بود و در بعضی دیگر «خصیصه‌های اجتماعی، مذهبی، اخلاقی و قومی» که در همین گروه فرهنگ عمومی قرار گرفت. همچنین «آموزش محیط زیست» با «افزایش آگاهی درباره محیط زیست» و «درک ارزش واقعی منابع توسط مردم» یکسان دانسته شده است. زمانی که «آموزش محیط زیست» مطرح می‌گردد، منظور آموزش آن به مردم، کارکنان گردشگری و گردشگران می‌باشد. همچنین «مناظر طبیعی» با «اصالت زیست محیطی» یا «زیست محیطی» با «اکولوژی» همسان در نظر گرفته شده است. در پاره‌ای موارد هم بعضی مفاهیم در ذیل مفهومی دیگر جا گرفته است؛ به عنوان نمونه «جوامع پر جنب و جوش» در ذیل گروه شاخص «خصیصه‌های اخلاقی»، «تدوین برنامه‌های کاهش هزینه‌های اکوتوریسم» و «برنامه‌ریزی مناسب» در ذیل

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

گروه شاخص «برنامه‌ریزی دقیق»، «استفاده از علائم راهنما و هشدار دهنده» در ذیل گروه «طراحی و نگهداری نقاط اکوتوریسم»، «دعوت سرمایه‌گذاران» و «جذابیت پولی برای مشتریان» در ذیل گروه «جذب منابع»، «تغییر مدل معیشت از استخراج منابع طبیعی به مدیریت پایدار منابع» در ذیل گروه «تنوع بخشیدن به معیشت»، «شناخت پدیده‌های اکوتوریستی و شناساندن آنها به گردشگران» و نیز «تشویق گردشگران به بازدید از مناطق اکوتوریسم» در ذیل گروه «تبلیغات»، به طور کلی «دسترسی‌ها» و «حمل و نقل متنوع» در گروه شاخص «دسترسی به آثار طبیعی»، «منابع آب» در گروه شاخص «تامین پایدار آب»، «فرصت‌های توسعه بومی» و «جذابیت‌های اکولوژیکی» یا «جذابیت‌های گردشگری» در ذیل گروه «پتانسیل‌های طبیعی» نوشته شده است. همچنین «زیرساخت‌های اقتصادی» با «پیشینه اقتصادی» و «تهاجمات فرهنگی» با «شکاف فرهنگی بین جامعه میزبان و مهمان» ترکیب شده است. بدیهی است که هدف از این اختلاط واژگانی صرفا نظم دادن به جمع‌آوری مطالب و پرهیز از تکرار موارد مشابه بوده است. در مورد این موضوع که معیار «اقتصادی» در بعد «انسانی» قرار گرفته است نیز لازم به ذکر است که به زعم نویسندگان پژوهش حاضر موضوع مهم اقتصاد و دستاوردهای آن مستقیما مسئله‌ای انسانی است، هرچند نقش مهم محیط و منابع طبیعی از جمله معادن مواد معدنی و ... غیر قابل انکار می‌باشد، ولیکن نقش اصلی بر عهده انسان است. جهان معاصر، جهان تکنولوژی و استفاده درست از منابع انسانی است و آنچه دست بالا را در رقابت‌های اقتصادی دارد، جذب، به کارگیری و مدیریت درست منابع انسانی است. صحت این ادعا را می‌توان با میزان تولید سرمایه شرکت ادوبی[1] و مقایسه آن با درآمد وزارت نفت ایران در سال گذشته سنجید.

جدول ۵. معرفی ابعاد، معیارها و شاخص‌های پژوهش (زیست محیطی)

بعد/ معیار	شاخص
محیطی/ زیست محیطی (۳۱ ارجاع) (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۷)، (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) (Serra, 2007), (Ghosh & Ghosh, 2018), (Rhama, 2018), (Yingxia, 2013), (Harrison, 1995), (Brandful, 2015), (Maragh and Gaunette, 2019), (Yonghong & Bao, 2014), (Wangzhou et al., 2022), (Zhang et al., 2014), (Zho, 2021), (Sobhani et al., 2021), (Weinberg et al., 2002), (Hsaio, 2021), (Wang et al., 2012), (Sukuryadi et al., 2021), (Aliani et al., 2017), (Wei et al.,	شرایط آب و هوایی (۶ ارجاع) (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶) (Li et al., 2022), (Sobhani et al., 2021), (Kairova et al., 2018), (Jamaliah, 2018), (Aliani et al., 2017), (Mahdavi et al., 2015)
	توپوگرافی (۴ ارجاع) (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶) (Aliani et al., 2017), (Mahdavi et al., 2015), (Wu et al., 2015)
	پوشش گیاهی (۴ ارجاع) (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶) (Mahdavi et al., 2015), (Wu et al., 2015), (Sobhani et al., 2021)
	تنوع زیستی (۶ ارجاع) (Sobhani et al., 2021), (Ghosh & Ghosh, 2018), (Kairova et al., 2018), (Jamaliah, 2018), (Hsaio, 2021), (Lario & Soler, 2010)
	تنوع اقلیمی (۲ ارجاع) (رخشانی نسب و ضرابی، ۱۳۸۸)، (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۸۸)
	پتانسیل‌های طبیعی (۱۴ ارجاع) (مهردانش و نوری، ۱۳۹۷)، (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱)، (پور احمد و همکاران، ۱۳۹۵)، (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۸)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۳) (Wangzhou et al., 2022), (Zho, 2021), (Kairova et al., 2018), (Wu et al., 2015), (Sobhani et al., 2021), (Hsaio, 2021), (Mahdavi et al., 2015), (Mulyasuryani et al., 2022), (Hohl, 2013)
	مناظر طبیعی (۴ ارجاع) (Wangzhou et al., 2022), (Sobhani et al., 2021), (Hsaio, 2021), (Bhattacharya and

[1] Adobe

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

Kumari, 2004)	2015), (Libosada, 2009), (Zheng et al., 2021), (Miljkovic & Zivkovic, 2012), (Felicetti, 2016), (Cengiz, 2020), (Zhang & Chen, 2011), (Basyuni et a., 2018), (Barnett et al., 2016)
محدودیت‌های اکولوژیکی (۳ ارجاع) (Aliani et al., 2017), (Mahdavi et al., 2015), (Rahmani et al., 2015)	
دسترسی به آثار طبیعی (۶ ارجاع) (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵) (Aliani et al., 2017), (Kairova et al., 2018), (Hsaio, 2021), (Basyuni et a., 2018)	
تراکم (۲ ارجاع) (Mahdavi et al., 2015), (Wu et al., 2015)	
کیفیت محیطی (۱ ارجاع) (Hsaio, 2021)	
تامین پایدار آب (۴ ارجاع) (Ma et al., 2021), (Sobhani et al., 2021), (Xuan, 2011), (Mahdavi et al., 2015)	
هماهنگی دید مصنوعی و طبیعت (۱ ارجاع) (Xuan, 2011)	
فاصله از مناظر طبیعی (۲ ارجاع) (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱) (Aliani, 2017)	
گردشگری سبز (۲ ارجاع) (Li & Hou, 2010), (Jamaliah, 2018)	
کاربری زمین (۲ ارجاع) (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱) (Jamaliah, 2018)	
ظرفیت گردشگری (۲ ارجاع) (Zho, 2021), (Yan, 2022)	
ظرفیت تحمل اکولوژیکی (۶ ارجاع) (Salemi et al., 2019), (Xuan, 2011), (Jiang et al., 2013), (Libosada, 2009), (Yan, 2022), (Basyuni et al., 2018)	
موقعیت ژئومورفولوژیکی کشور (۱ ارجاع) (رخشانی نسب و ضرابی، ۱۳۸۸)	

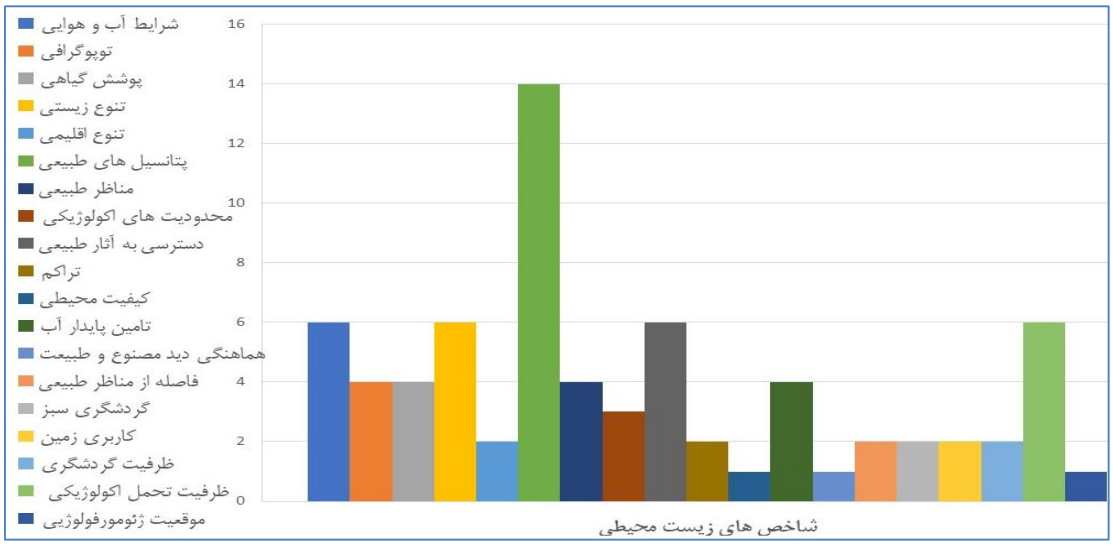

شکل ۱. فراوانی شاخص‌های زیست محیطی پژوهش

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

جدول ۶. معرفی ابعاد، معیارها و شاخص‌های پژوهش (اجتماعی- فرهنگی)

بعد/ معیار	شاخص
انسانی/ اجتماعی- فرهنگی (۲۴ ارجاع) (وحدانی‌نیا، ۱۳۹۹)، (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶)، (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۳)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۷)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۳) (Kairova et al., 2018), (Li et al., 2022), (Wangzhou et al., 2022), (Rhama, 2018), (Harrison, 1995), (Maragh and Gaunette, 2019), (Mahdavi et al., 2015), (Sobhani et al., 2021), (Ghosh & Ghosh, 2018), (Zhang et a., 2014), (Salemi et al., 2019), (Weinberg et al., 2002), (Miljkovic & Zivkovic, 2012), (Libosada, 2009), (Sukuryadi et al., 2021), (Felicetti, 2016), (Cengiz. 2020), (Yan, 2022), (Barnett et al., 2016)	**فرهنگ عمومی (۱۰ ارجاع)** (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۸)، (وحدانی‌نیا، ۱۳۹۹)، (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶) (Sobhani et al., 2021), (Kairova et al., 2018), (Jamaliah, 2018), (Nayak et al., 2022), (Brandful., 2015), (Mulyasuryani et al., 2022), (Li et al., 2022) **مشارکت عمومی (۱۳ ارجاع)** (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) (Nayak et al., 2022), (Rhama, 2018), (Serra, 2007), (Serena Mancini et al., 2018), (Dunn, 2015), (Dror, 2017), (Bhattacharya and Kumari, 2004), (Li et al., 2022), (Serena Mancini et al., 2022), (Jamaliah, 2018), (Zheng et al., 2021), (M0ulyasuryani et al., 2022) **مسئولیت اجتماعی (۱ ارجاع)** (Hsiao et al., 2021) **مناظر انسانی (۲ ارجاع)** (Bhattacharya and Kumari, 2004), (Maragh and Gaunette, 2019) **استانداردهای کیفیت زندگی (۱ ارجاع)** (Sonhani et al., 2021) **اعتماد عمومی (۱ ارجاع)** (Jamaliah, 2018) **تقاضا برای خدمات عمو می (۱ ارجاع)** (Sobhani et al., 2021) **ایمنی (بحران‌های محیطی و انسانی) (۲ ارجاع)** (Hsiao et al., 2021), (Sobhani et al., 2021) **امنیت (۲ ارجاع)** (رخشان‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸) (Sobhani et al., 2021) **نارضایتی در جوامع محلی (۱ ارجاع)** (Sobhani et al., 2021) **تهاجمات فرهنگی (۳ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (رخشان‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸) (Sobhani et al., 2021) **پیشینه اجتماعی (۱ ارجاع)** (Zheng et al., 20201) **منابع انسانی (۱ ارجاع)** (Basyuni et al., 2018) **فشارهای اجتماعی و فرهنگی (۱ ارجاع)** (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱)

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

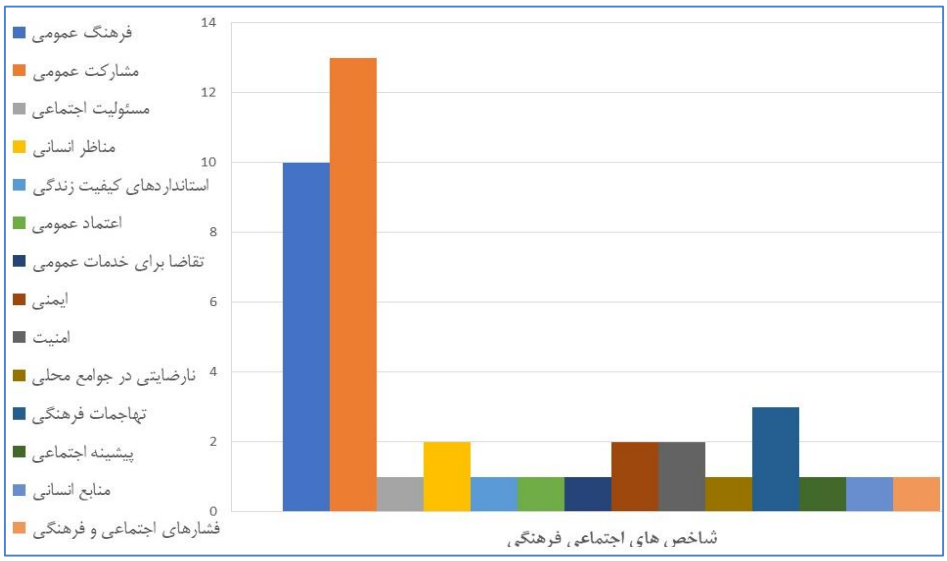

شکل ۲. فراوانی شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی پژوهش

جدول ۷. معرفی ابعاد، معیارها و شاخص‌های پژوهش (اقتصادی)

بعد/ معیار	شاخص
انسانی/ اقتصادی (۲۸ ارجاع) **(وحدانی‌نیا، ۱۳۹۹)، (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶)، (شجاعی همکاران، ۱۳۹۳)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۷)، (عظیمی و حاجی‌پور شوشتری، ۱۳۸۷)، (سالمی و همکاران، ۱۳۹۸)، (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۸)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۳) (Weinberg et al., 2002), (Serena Mancini et al., 2018), (Miljkovic & Zivkovic, 2012), (Libosada, 2009), (Sukuryadi et al., 2021), (Cengiz. 2020), (Li and Hou, 2010), (Wangzhou et al., 2022), (Rhama, 2018), (Harrison, 1995), (Maragh and Gaunette, 2019), (Mahdavi et al., 2015), (Sobhani et al., 2021), (Ghosh & Ghosh, 2018), (Zhang and Chen, 2011), (Fredrickson, 2001), (Hohl, 2013), (Belonozhko et al., 2022), (Serra, 2007), (Zhang et al., 2014)**	**درآمد جوامع محلی (۱۱ ارجاع)** (شجاعی همکاران، ۱۳۹۳)، (سالمی و همکاران، ۱۳۹۸)، (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۸) (Serena Mancini et al., 2018), (Ghosh & Ghosh, 2018), (Li et al., 2022), (Paulus, 2009), (Hsiao, 2021), (Ma et al., 2021), (Barnett et al., 2016), (wei et al., 2015) **شرایط بازار (۱ ارجاع)** (Li et al., 2022) **کاهش فقر (۲ ارجاع)** (Li et al., 2022), (Kairova et al., 2018) **رشد اقتصادی (۱ ارجاع)** (Hohl, 2013) **سرمایه (۱ ارجاع)** (Bhattacharya and Kumari, 2004) **اشتغال جوامع محلی (۲ ارجاع)** (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۳)، (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱) **توان اقتصادی (۴ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰)، (اسفندیاری و همکاران، ۱۳۸۷)، (شفیعی رودپشتی و همکاران، ۱۳۹۸) **زیرساخت‌های اقتصادی (۲ ارجاع)** (Sobhani et al., 2021), (Zheng et al., 2021) **هزینه‌های گردشگری (۱ ارجاع)** (Sobhani et al., 2021) **تعداد کارکنان در بخش گردشگری (۱ ارجاع)** (Sobhani et al., 2021) **سرمایه‌گذاری افراد بومی (۲ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰)

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

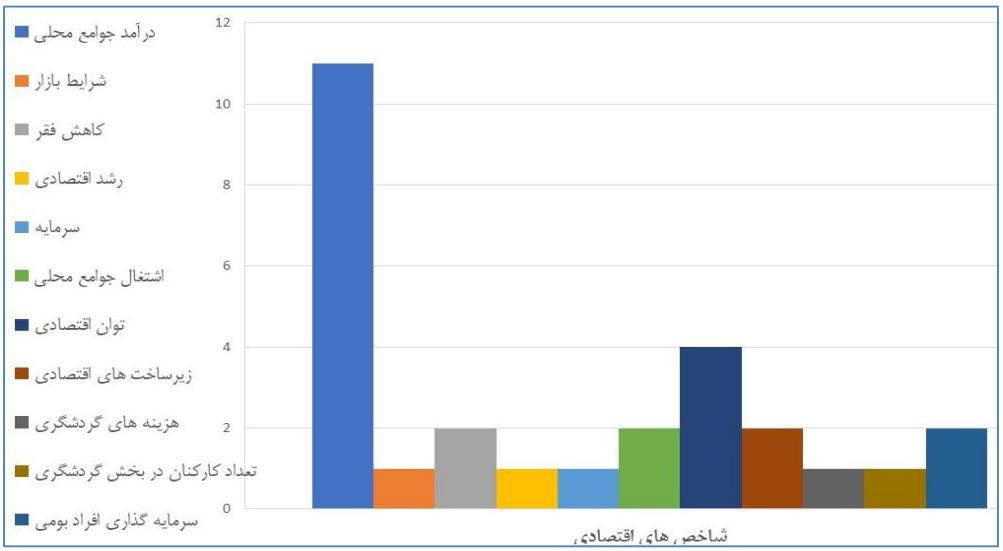

شکل ۳. فراوانی شاخص‌های اقتصادی پژوه

جدول ۸. معرفی ابعاد، معیارها و شاخص‌های پژوهش (حاکمیتی- مدیریتی)

بعد/ معیار	شاخص
انسانی/ حاکمیتی- مدیریتی (نهادی) (۲۰ ارجاع) **(سالمی و همکاران، ۱۳۹۸)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰)، (اسفندیاری و همکاران، ۱۳۸۷)، (شفیعی رودپشتی و همکاران، ۱۳۹۸)، (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶)، (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱)، (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸) (Rhama, 2018), (Harrison, 1995), (Maragh and Gaunette, 2019), (Mondal and Haque, 2017), (Del Chiappa and Lorenzo-Romero, 2014), (Bhattacharya and Kumari, 2004),**	**سیاست عمومی(۹ ارجاع)** (Dunn, 2015), (Drror, 2017), (Rhama, 2018), (Jamaliah, 2018), (Weinberg et al., 2002), (Felicetti, 2016), (Hohl, 2013), (Wang et al., 2012), (Zhang and Chen, 2011) **نظام حکومتی (۱ ارجاع)** (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۶) **قوانین و مقررات محیط زیستی (۵ ارجاع)** (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) (Serra, 2007), (Paulus, 2009), (Wang et al., 2012), (Liu et al., 2013) **سهولت در تهیه ویزا و روادید (۱ ارجاع)** (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸) **آموزش محیط زیست (۱۷ ارجاع)** (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) (Li et al., 2022), (Paulus, 2009), (Del Chiappa and Lorenzo-Romero, 2014), (Bhattacharya and Kumari, 2004), (Brandful, 2015), (USKI, 2004), (Kairova et al., 2018), (Olaniyi et al., 2022), (Nabin, 2014), (Liu et al., 2013), (Jamaliah, 2018), (Zheng et al., 2021), (Basyuni et al, 2018), (Fredrickson, 2001), (Mulyasuryani et al., 2022) **برنامه‌ریزی مناسب (۴ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) (Serra, 2007), (Del Chiappa and Lorenzo-Romero, 2014) **سیستم‌های نهادی و قانونی موثر (۲ ارجاع)** (Wang et al., 2012), (Liu et al., 2013) **مشارکت بخش خصوصی (۳ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) (Rahmani et al., 2015)

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

(Wang et al., 2012), (Sukuryadi et al., 2021), (Sobhani et al., 2021), (Serena Mancini et al., 2022), (Belonozhko et al., 2022), (Zhang and Chen, 2011), (Li et al., 2021)	**بانک اطلاعاتی کامل و درست[1] (۲ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) **مدیران محلی آگاه و توانمند (۱ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳) **طراحی و نگهداری نقاط مهم اکوتوریسم[2] (۲ ارجاع)** (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸) (Olaniyi et al., 2022) **ارزیابی و پایش منظم سیستم اکولوژیکی (۲ ارجاع)** (Vipriyanti et al., 2022), (Xuan, 2011) **نظارت بین‌المللی (۲ ارجاع)** (Barnett et al., 2016), (Hohl, 2013) **تنوع بخشیدن به معیشت (۳ ارجاع)** (Nabin, 2014), (Jamaliah, 2018), (Rhama, 2018) **ترویج حفاظت از طبیعت (۹ ارجاع)** (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱)، (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۸) (Li et al., 2022), (Kairova et al., 2018), (Zhang et al., 2014), (Chen et al., 2021), (Vipriyanti et al., 2021), (Hsaio, 2021), (Fredrickson, 2001) **ایجاد و توسعه زیرساخت‌های لازم (۸ ارجاع)** (شفیعی رودپشتی و همکاران، ۱۳۹۸)، (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸)، (نادری و همکاران، ۱۳۹۳)، (ناصریان اصل و همکاران، ۱۴۰۰) (Vipriyanti et al., 2021), (Nabin, 2014), (Li et al., 2022), (Olaniyi et al., 2022) **تسهیل خودسازماندهی (۱ ارجاع)** (Nabin, 2014) **مدیریت ایمنی (۱ ارجاع)** (Hsaio, 2021) **سرمایه‌گذاری در کنترل آلودگی زیست محیطی (۱ ارجاع)** (Zhang and Wang, 2020) **سرمایه‌گذاری در گردشگری (۲ ارجاع)** (اسفندیاری و همکاران، ۱۳۸۷) (Wei et al., 2015) **سرمایه‌گذاری در ارائه دانش پایداری (۲ ارجاع)** (Serena Mancini et al., 2022), (Li et al., 2021) **امنیت کشور در تولید کالاهای عمومی (۱ ارجاع)** (Hohl, 2013) **خدمات و امکانات گردشگری (۴ ارجاع)** (سالمی و همکاران، ۱۴۰۱) (Zheng et al., 2021), (Aliani, 2017), (Vipriyanti et al., 2022) **درک وضع موجود (۱ ارجاع)** (Li et al., 2021) **جذب منابع (۳ ارجاع)** (نادری و همکاران، ۱۳۹۳) (Hohl, 2013), (Wei et al., 2015) **تعادل بین منافع ذی نفعان (۳ ارجاع)** (Vipriyanti et al., 2022), (Hohl, 2013), (Basyuni et al., 2018)

[1] و توزیع زمانی گردشگران بر اساس آن

[2] حتی نصب علائم راهنما و هشداردهنده در نواحی خطرناک نیز در این گروه قرار می‌گیرد.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

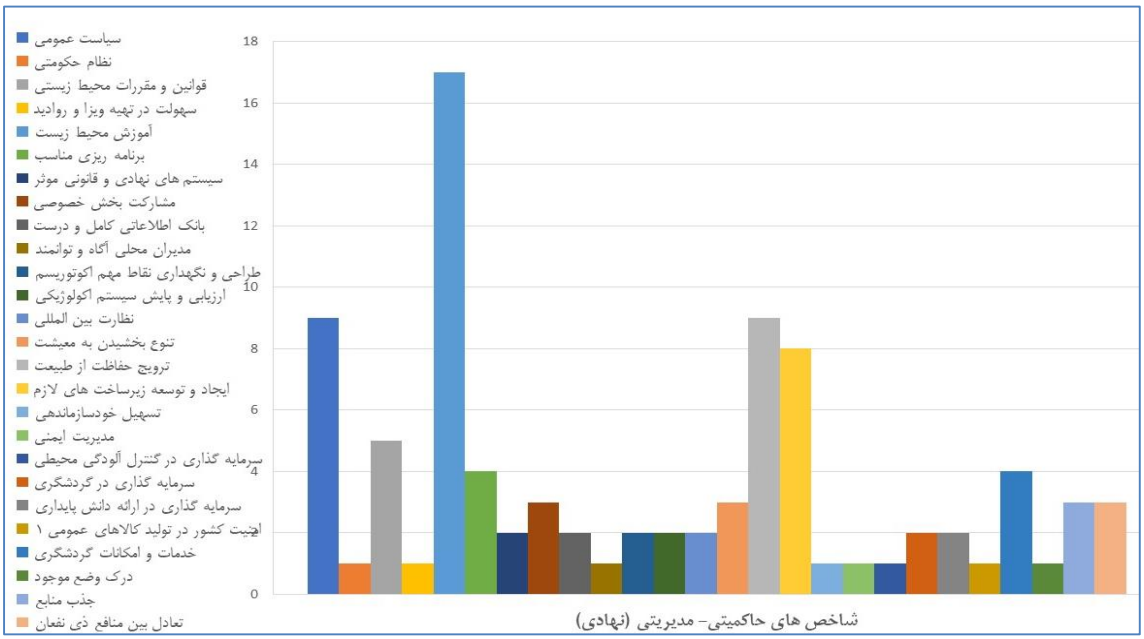

نمودار ۴. فراوانی شاخص‌های حاکمیتی- مدیریتی (نهادی) پژوهش

جدول ۹. معرفی ابعاد، معیارها و شاخص‌های پژوهش (فناوری)

بعد/ معیار	شاخص
انسانی/ فناوری (۲ ارجاع) (Bhattacharya and Kumari, 2004), (Vipriyanti et al., 2022)	شبکه‌های اجتماعی (۱ ارجاع) (Jamaliah, 2018)
	رسانه‌های جمعی (۱ ارجاع) (Rahmani et al., 2015)
	تبلیغات (۴ ارجاع) (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸)، (ناصریان اصل، ۱۴۰۰) (Howang and Lee, 2018), (Del Chiappa and Lorenzo-Romero, 2014)

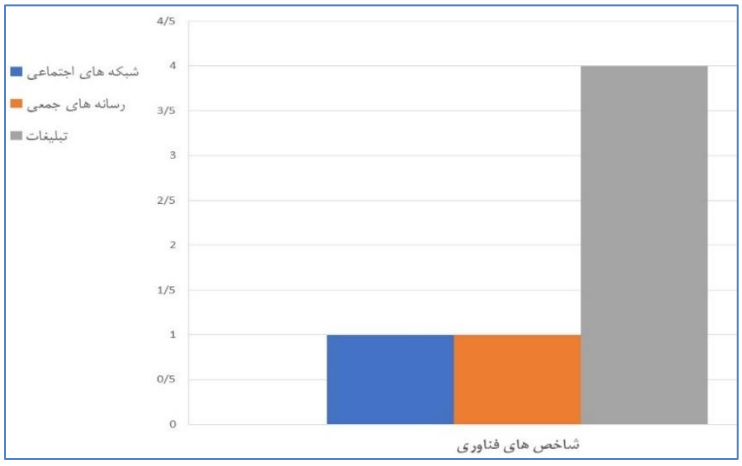

شکل ۵. فراوانی شاخص‌های فناوری پژوهش

نتیجه‌گیری

با توجه به رشد صنعت گردشگری و استقبال عمومی از آن به ویژه در بخش گردشگری طبیعت‌محور و همچنین توجه به مزایای زیاد آن از جمله؛ منافع اقتصادی برای مردم محلی، حفاظت از طبیعت و رشد مشارکت عمومی، حتی اگر

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

اکوتوریسم کاملا مناسب با محیط زیست باشد و به شیوه‌ای «مسئولانه» اجرا گردد باز هم می‌تواند تأثیرات منفی بر محیط زیست بگذارد. به این ترتیب که که رشد اکوتوریسم به معنای افزایش تعداد گردشگرانی است که به مقصدی می‌آیند که هنوز بکر است. بنابراین، برای اینکه اکوتوریسم واقعاً مسئولیت‌پذیر باشد، نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و تلاش‌های مدیریتی خردمندانه می‌باشد. در این میان برنامه‌ریزان و مدیران به پایگاه داده‌ای قوی نیاز دارند تا بر اساس آن رشد اکوتوریسم را در جهت پایداری هدایت نمایند. به طور کلی مطالعه و بررسی جداول تهیه شده با روش سندلوسکی و بارسو و بررسی ۷۷ منبع مرتبط با موضوع پژوهش نشان می‌دهد که اولا موضوع مورد بررسی جزء موضوعات به روز می‌باشد که با ترکیب همزمان اکوتوریسم و پایداری نوآوری جدیدی نیز در این تحقیق اتفاق افتاده است، ثانیا در روش تحقیق نیز استفاده از روش حاضر برای اولین بار انجام می‌شود، تمرکز موضوع به طور ویژه روی حوزه شهری نیز جنبه دیگری از نوآوری‌های پژوهش حاضر می‌باشد؛ البته شایان ذکر است که نویسندگان به این امر واقف هستند که مطالعات شهری جنبه‌های مهم دیگری از جمله علوم اجتماعی، زیست محیطی، اقتصاد و ... را نیز در خود دارد و به آنها نیز توجه خواهد شد، ولی همچنان که گفته شد، حوزه تحقیق حاضر، بر مطالعات شهری متمرکز است در صورتی که تنها یک مطالعه از منابع بررسی شده، در حوزه صرفا مطالعات شهری در تقسیم‌بندی مد نظر وب آو ساینس قرار گرفته بود. از طرف دیگر نویسندگان تلاش داشته‌اند تا با ارائه تحقیق حاضر تا حدود زیادی خلا موجود در مقالاتی که به زبان فارسی منتشر شده‌اند را نیز پوشش دهند. بنابراین جامعیت و فارسی بودن تحقیق نیز جنبه دیگری از نوآوری‌های پژوهش را تشکیل می‌دهد.

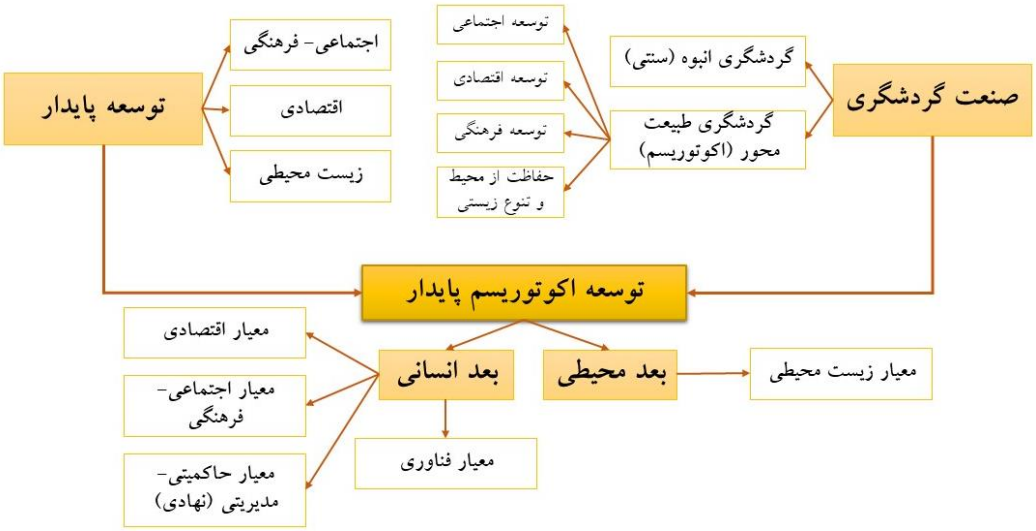

شکل ۶. چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری پژوهش (شکل ۶) نشان دهنده اکوتوریسم به عنوان رویکرد جدیدی از گردشگری می‌باشد که ضمن داشتن نتایج گردشگری انبوه (سنتی) از جمله رشد اقتصادی و اجتماعی–فرهنگی مردم میزبان، دارای اثر مثبت حفاظت از منابع محیط زیستی و معرفی خرده فرهنگ‌های بومی نیز می‌باشد. این ویژگی‌های مثبت اگرچه منتقدینی نیز دارد و ورود گردشگران به منابع طبیعی بکر را تهدیدی برای محیط زیست می‌داند یا اینکه خرده فرهنگ‌های بومی را در معرض خطر در نظر می‌گیرد؛ لیکن هدف مطالعه حاضر صرفا ترویج پایداری با رعایت اصول آن در ابعاد متنوع اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در روزگار رونق اکوتوریسم می‌باشد و قصد تحلیل دیدگاه‌های مثبت و منفی پیرامون این موضوع را ندارد. نتایج فراتحلیل نشان می‌دهد که بعد انسانی توسعه اکوتوریسم پایدار شامل معیار اجتماعی– فرهنگی، اقتصادی، حاکمیتی– مدیرتی و فناوری و بعد محیطی شامل معیار زیست محیطی می‌باشد. در این میان معیار زیست محیطی ۱۸ شاخص متنوع را در برمی‌گیرد، اعم از: شرایط آب‌وهوایی، توپوگرافی، پوشش گیاهی، تنوع زیستی، تنوع

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

اقلیمی، پتانسیل‌های طبیعی، مناظر طبیعی، محدودیت‌های اکولوژیکی، دسترسی به آثار طبیعی، تراکم، کیفیت محیطی، تامین پایدار آب، هماهنگی دید مصنوعی و طبیعت، گردشگری سبز، کاربری زمین، ظرفیت گردشگری، ظرفیت تحمل اکولوژیکی و موقعیت ژئومورفولوژیکی کشور. معیار اجتماعی- فرهنگی نیز ۱۴ شاخص متنوع را شامل می‌شود: فرهنگ عمومی، مشارکت عمومی، مسئولیت اجتماعی، مناظر انسانی، استانداردهای کیفیت زندگی، اعتماد عمومی، تقاضا برای خدمات عمومی، ایمنی (بحران‌های محیطی و انسانی)، امنیت، نارضایتی در جوامع محلی، تهاجمات فرهنگی، پیشینه اجتماعی، منابع انسانی، فشارهای اجتماعی و فرهنگی. ۱۱ شاخص معیار اقتصادی عبارتند از: درآمد جوامع محلی، شرایط بازار، کاهش فقر، رشد اقتصادی، سرمایه، اشتغال جوامع محلی، توان اقتصادی، زیرساخت‌های اقتصادی، هزینه‌های گردشگری، تعداد کارکنان در بخش گردشگری، سرمایه‌گذاری افراد بومی. معیار حاکمیتی- مدیریتی نیز ۲۶ شاخص را در بر می‌گیرد که شامل موارد ذیل می‌باشد: نظام حکومتی، سیاست عمومی، قوانین و مقررات زیستی، سهولت در تهیه ویزا و روادید، آموزش محیط زیست، برنامه‌ریزی مناسب، سیستم‌های نهادی و قانونی موثر، مشارکت بخش خصوصی (در تمام مراحل از برنامه‌ریزی گرفته تا اجرا)، بانک اطلاعاتی کامل و درست، مدیران محلی آگاه و توانمند، طراحی و نگهداری نقاط مهم اکوتوریسم، ارزیابی و پایش منظم سیستم اکولوژیکی، نظارت بین‌المللی، تنوع بخشیدن به معیشت، ترویج حفاظت از طبیعت، ایجاد و توسعه زیرساخت‌های لازم، تسهیل خودسازماندهی، مدیریت ایمنی، سرمایه‌گذاری در کنترل آلودگی زیست محیطی، سرمایه‌گذاری در گردشگری، سرمایه‌گذاری در ارائه دانش پایداری، امنیت کشور در تولید کالاهای عمومی، خدمات و امکانات گردشگری، درک وضع موجود، جذب منابع، تعادل بین منافع ذی نفعان. معیار فناوری نیز شامل سه شاخص شبکه‌های اجتماعی، رسانه‌های جمعی و تبلیغات می‌باشد.

بنابراین با توجه به شرایط ایران از نظر منابع و اکوسیستم‌های طبیعی و همچنین دارا بودن جاذبه‌های گردشگری و تنوع طبیعی فراوان در کنار مزایای دیگر از جمله موقعیت استراتژیکی و ژئومورفولوژیکی آن گفته می‌شود که می‌توان ایران را به یکی از اکوتوریست پذیرترین کشورهای دنیا تبدیل نمود. روشن است که این امر نیازمند عزمی راسخ در این زمینه و تلاشی هدفمند و برنامه‌ریزی شده می‌باشد. به نظر می‌رسد استفاده از معیارها و شاخص‌های توسعه اکوتوریسم پایدار معرفی شده در این پژوهش، می‌تواند هدایت‌گر برنامه‌ریزی‌های اکوتوریسم در راستای نیل به اهداف اساسی توسعه پایدار باشد. این مجموعه معیارها و شاخص‌ها به عنوان ابزار بررسی پایداری اکوتوریسم با تمرکز بر مطالعات شهری و نیز در مکان‌های متنوع اکوتوریستی در نظر گرفته شده است و محدود به یک نمونه موردی نمی‌باشد و می‌تواند منجر به درک بیشتر اکوتوریسم در یک منطقه شود زیرا به توسعه اجتماعی پایدار، مدیریت زیست‌محیطی و حفاظت از تنوع زیستی مربوط می‌شود.

تشکر و قدردانی:

در پایان، نویسندگان از خانم دکتر مهدیه دلشاد که در جریان تهیه و تدوین مطالب همکاری داشته‌اند، تشکر و قدردانی خود را اعلام می‌دارند.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

منابع

ابراهیمی، هدی، رمضانی، بهمن، جدی مصطفی لو، آرش، و محمدیان، تکاور (۱۳۸۸). شناخت پتانسیل های اکوتوریستی و آسایش زیست اقلیمی تالاب انزلی با روش بیکر. اکوبیولوژی تالاب (تالاب)، ۱(۱)، ۶۰-۷۰.

آزادخانی، پاکزاد، بسطامی، رضا، و آزادی، یونس، (۱۳۹۶). بررسی نقش اکولوژی اجتماعی در بافت‌های فرسوده هسته مرکزی شهر ایلام. مطالعات عمران شهری، ۱(۱)، ۳۱-۱۵.

اسفندیاری، علی اصغر. مقدس حسین زاده، سمیره، و دلاوری، مجید (۱۳۸۷). ارزیابی عملکرد مناطق آزاد تجاری ایران و تاثیر آن در توسعه اقتصادی این مناطق. پژوهشنامه اقتصادی، ۸(۱ (پیاپی ۲۸))، ۱۱۹-۱۴۶.

افتخارجهرمی، گودرز، و رضوانی، ابراهیم (۱۳۹۵). الگوی خصوصی‌سازی ساختار اداره مناطق آزاد تجاری. مطالعات مدیریت راهبردی، ۷(۲۶)، ۲۴۹-۲۷۵.

آلبرو، مارتین (۱۳۹۴). مقدمات جامعه شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی، چاپ دوم.

پوراحمد، احمد، حمیدی، اکبر، فرهادی، ابراهیم، و حسین پور، مهدی (۱۳۹۵). ارزیابی چالش‌ها و فرصت‌های ایجاد شهر خلاق در مناطق آزاد تجاری (مطالعه موردی: منطقه آزاد تجاری ارس). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)، ۱۱(۳۷)، ۱-۱۸.

رخشانی نسب، حمید رضا (۱۳۸۸). چالش‌ها و فرصت‌های توسعه اکوتوریسم در ایران. فضای جغرافیایی، ۹ (۲۸)، ۴۱-۵۵.

سازمان مسکن و شهرسازی استان گیلان (۱۳۹۰). طرح توسعه و عمران شهر بندر انزلی. جلد پنجم، مهندسین مشاور نقش جهان پارس.

سالمی، مهدی، جوزی، سیدعلی، ملماسی، سعید، رضائیان، سحر و بسیطی، رضا (۱۴۰۱). تعیین توان و ظرفیت برد اجتماعی و فرهنگی با هدف استقرار توسعه کاربری گردشگری طبیعت (مطالعه موردی: منطقه حفاظت شده کرخه، ایران). نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۲ (۶۷)، ۳۳۳-۳۱۷.

سالمی، مهدی، جوزی، علی، ملماسی، سعید، و رضائیان، سحر. (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی مکان محور به عنوان رویکردی نوین درگردشگری طبیعت (مطالعه موردی: منطقه حفاظت شده کرخه بخش شمالی). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۳ (۲)، ۵۰-۳۱.

سقایی، مهدی (۱۳۸۶). امکان‌سنجی اکوتوریسم در ایران. مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای جغرافیا، گردشگری و توسعه پایدار، اسلامشهر، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر.

شجاعی، مسلم، منزوی، مهشید و تراب احمدی، مژگان (۱۳۹۳). آمایشی بر ظرفیت‌های توسعه پهنه‌های طبیعت‌گردی استان قم. نشریه تحقیقات کاربری علوم جغرافیایی، ۱۴ (۳۳)، ۱۷۴-۱۵۴.

شفیعی رودپشتی، میثم، بهرامی، فرشته، و کریمی زاده شوهانی، فاطمه (۱۳۹۸). ارائه الگوی رقابت پذیری در مناطق آزاد تجاری. کاوش های مدیریت بازرگانی، ۱۱(۲۱)، ۱۸۱-۲۰۷.

عبدالهی، منیژه، عبدالهی، صدیقه، و ایلدرمی، علیرضا (۱۳۹۸). تحلیل پتانسیل‌های طبیعت‌گردی شهرستان لنجان و عوامل مؤثر بر توسعه آن. جغرافیایی فضای گردشگری، ۸(۳۲)، ۱۲۵-۱۳۸.

عظیمی، ناصرعلی، و حاجی پورشوشتری، عبدالحمید (۱۳۸۷). برنامه‌ریزی توسعه صنعت گردشگری و اکوتوریسم برای توسعه اقتصادی مطالعه موردی برنامه ریزی در ایران. علوم محیطی، ۶(۱)، ۵۳-۶۳.

فکری‌زاده، نازنین، و وثوقی، لیلا (۱۳۹۵). اولویت‌بندی پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم در شهرستان تالش با GIS و AHP. برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، ۶ (۴)، ۱۲۴-۱۰۱.

فنل، ای. دی. (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر طبیعت‌گردی. ترجمه جعفر اولادی قادیکلایی، مازندران، انتشارات دانشگاه مازندران.

قدیری مدرس، حمید (۱۴۰۰). تبیین اثربخشی ضوابط و مقررات شهرسازی در توسعه پایدار منطقه سه کلانشهر اصفهان. پژوهش-های مکانی فضایی، ۵ (۴)، (پیاپی ۲۰)، ۵-۱۳.

مهر دانش، گونا، و نوری، کامران (۱۳۹۷). ارزیابی و تحلیل عوامل موثر در توسعه و اقامت گردشگری روستای هدف گردشگری مطالعه موردی: روستای دشه. جغرافیا و روابط انسانی، ۱ (۲)، ۸۱-۵۹.

نادری، مصطفی، امیری، محمد جواد، کرمی، شاهو، و نادری، محبوبه (۱۳۹۳). نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی با روش SWOT مطالعه موردی: رضی آباد شهریار. اکوسیستم‌های طبیعی ایران، ۵ (۳)، ۱۰۱-۸۵.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

ناصریان اصل، زهرا، قضاوی، رضا، و صیاد، دانیال (۱۴۰۰). ارائه و اولویت‌بندی استراتژی‌های مدیریتی توسعه اکوتوریسم پایدار در حوضه آبخیز ونایی با استفاده از ماتریس تحلیلی SWOT و QSPM. جغرافیا و پایداری محیط (پژوهشنامه جغرافیایی)، ۱۱(۳۹)، ۱۰۵-۱۱۹.

Aliani, H., BabaieKafaky, S., Saffari, A., & Monavari, S. M. (2017). Land evaluation for ecotourism development-an integrated approach based on FUZZY, WLC, and ANP methods. 14 (9): 1999-2008, DOI: 10.1007/s13762-017-1291-5

Barber, B. (1996). Jihad vs. McWord: How Globalization and Tribalism are Reshaping the Word, NY, Ballantie Books.

Barnett, A., Abrantes, K. G., Baker, R., Diedrich, A., S. Farr, M., Kuilboer, A., Mahony, T., McLeod, I., Moscardo, G., Prideaux, M., ...More. (2016). Sport fisheries, conservation, and sustainable livelihoods: a multidisciplinary guide to developing best practice. FISH AND FISHERIES, 17 (3): 696-713, DOI: 10.1111/faf.12140

Basyuni, M., Bimantara, Y., Siagian, M., Wati, R., Slamet, B., Sulistiyono, N., Nuryawan, A., & Leidonad, R. (2018). Developing community-based mangrove management through eco-tourism in North Sumatra, Indonesia. FRIENDLY CITY 4 FROM RESEARCH TO IMPLEMENTATION FOR BETTER SUSTAINABILITY, Book Series: IOP Conference Series-Earth and Environmental Science, Volume: 126, Article Number: 012109, DOI: 10.1088/1755-1315/126/1/012109, 4th International Conference on Friendly City - From Research to Implementation For Better Sustainability, Univ Sumatera Utara, Medan, INDONESIA, OCT 11-12, 2017

Belonozhko, M. L., Barbakov, Oleg, M. S., & Anatoly N. (2022). Structural features of ecotourism in the field of its implementation in the Arctic region. JOURNAL, 87 (2): 1323-1334, DOI: 10.1007/s10708-020-10311-3

Bluwstein, J. (2017). Creating ecotourism territories: environmental in Tanzania's community-based conservation, Geoforum, 83: 101 –113.

Cater, E. (2000), Ecotourism in the word; problems and prospect for sustainability. New York, NY: John and Sons.

Cengiz, A. E. (2020). Determination of ecotourism potential in national parks: Troy historical national park, Canakkale-Turkey. JOURNAL OF ENVIRONMENTAL BIOLOGY, 41 (2): 514-526, DOI: 10.22438/jeb/41/2(SI)/JEB-27

Chen, F., Liu, J., Wu, J., Jiang, J., Yan, L., & Lim, P. (2021). Perception-based sustainability evaluation and development path of ecotourism: Taking Pulau Perhentian in Malaysia and Weizhou Island in China as examples. ENVIRONMENT DEVELOPMENT AND SUSTAINABILITY, 23 (12): 18488-18508, DOI: 10.1007/s10668-021-01457-2

Del Chiappa, G., & Lorenzo-Romero, C. (2014). Environmental issues to profile the consumers' attitude: a latent segmentation approach. Environmental Engineering and Management Journal, 13(10), 2449-2457.

Dror, Y. (2017). Public policy making reexamined. Routledge.

Dunn, W. N. (2015). Public policy analysis. Routledge.

Erdavletov, S. R. (2000). The Geography of Tourism in Kazakhstan. pp. 86-147. Almaty, Kazakhstan

Felicetti, G. (2016). The Concept of Resilience Applied by Local Communities in Protected Areas as Social-Economic-Ecological Systems (SEES). QUALITY-ACCESS TO SUCCESS, 17 (153): 74-78.

Fennell, D. A., & Weaver, D. B. (1997). Vacation farms and ecotourism in Saskatchewan, Canada. Journal of Rural Studies, 13(4), 467475.

Fredrickson, L.M. (2001). Wilderness ecotourism and education as a means of promoting an international environmental ethic. Edited by: Watson, A. Sproull, J., SCIENCE AND STEWARDSHIP TO PROTECT AND SUSTAIN WILDERNESS VALUES, Book Series: USDA FOREST SERVICE ROCKY MOUNTAIN RESEARCH STATION

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

PROCEEDINGS, 27: 188-193, 7th World Wilderness Congress Symposium, Port Elizabeth, SOUTH AFRICA, NOV 02-08, 2001.

Goodwin, H. (1996). In pursuit of ecotourism. BIODIVERSITY AND CONSERVATION, 5 (3):277-291, DOI: 10.1007/BF00051774

Harrison, D. (1995). Sustainability and Tourism: Reflections from a Muddy Pool. University of Sussex, UK (mimeo)

Hohl, A. (2013). Edited by: Tisdell, CA. ECOTOURISM AS AN INSTRUMENT TO CONSERVE BIODIVERSITY. HANDBOOK OF TOURISM ECONOMICS: ANALYSIS, NEW APPLICATIONS, AND CASE STUDIES, Article; Book Chapter: 813-843.

Hsiao, C. Y., Kuo, C. M., Tuan, C. L. (2021). Island Ecological Tourism: Constructing Indicators of the Tourist Service System in the Penghu National Scenic Area. FRONTIERS IN ECOLOGY AND EVOLUTION, 9, Article Number: 708344.

Hwang, K., & Lee, J. (2018). Antecedents and consequences of ecotourism behavior: independent and interdependent self-construals, ecological belief, willingness to pay for ecotourism services, and satisfaction with life. Sustainability, 10(3), 789. Ianniello, J. (2013). Ecotourism Remains a Dream for Too Many. Roy Morgan Research.

Islam, M. U. (2013). Prospective of ecotourism in Poonch District. International Journal of Physical and Social Sciences, 3(12), 541.

Jamaliah, M. M., Powell, R. B. (2018). Ecotourism resilience to climate change in Dana Biosphere Reserve, Jordan. JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM, 26 (4): 519-536, DOI: 10.1080/09669582.2017.1360893

Jiang, C., Li, H., & Li, G. (2013). Research about the Evaluation of Ecological Carrying Capacity in Beijing Mountainous Valley Areas -A Case study of Jiuyuan Valley Region. International Conference on Material Science and Environmental Engineering (MSEE), Adv Informat Sci Res Ctr, Wuhan, PEOPLES R CHINA, AUG 17-18, 2013, 49-52

Jiang, J. (2008). Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village, China, Management, 30 (2), 657–659.

Kairova, Sh. G., Essimova, D. D., & Malikova, F. M. (2018). Sustainable Ecological Tourism Development in the Republic of Kazakhstan: Problems and Prospects. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 204, The 17th Theoretical and Practical Conference "Opportunities For Development of Regional Studies of Siberia and Neighbouring Areas" 30 October to 1 November 2018, Tomsk, Russian Federation .

Kasych, A., &Vochozka, M. (2019). Globalization processes in the modern world challenging the national economic development. SHS Web of Conferences 65, 09002 (2019), M3E2 2019, https://doi.org/10.1051/shsconf/20196509002.

Lario, J., & Soler, V. (2010). Microclimate monitoring of Pozalagua cave (Vizcaya, Spain): application to management and protection of show caves, Journal of Cave and Karst Studies, 72: 169 –180.

Li, H., & Hou, L. (2010). Evaluation on Tourism Sustainable Development of Wuhan City: Based on Analysis of Ecological Footprint. Edited by: Duserick, F. 9th Wuhan International Conference on E-Business, Wuhan, PEOPLES R CHINA, MAY 29-30, 2010.

Li, J., Weng, G., Pan, Y., Li, C., Wang, N., (2021). A scientometric review of tourism carrying capacity research: Cooperation, hotspots, and prospect. JOURNAL OF CLEANER PRODUCTION, 325, Article Number: 129278, DOI: 10.1016/j.jclepro.2021.129278

Li, L., Dong, Y., Zhang, T., Wang, H., Li, H., & Li, Ang. (2022). Environmental and social outcomes of ecotourism in the dry rangelands of China. JOURNAL OF ECOTOURISM, DOI: 10.1080/14724049.2022.2048841

Libosada, C. M. (2009). Business or leisure? Economic development and resource protection-Concepts and practices in sustainable ecotourism. OCEAN & COASTAL MANAGEMENT, 52 (7); 390-394, DOI: 10.1016/j.ocecoaman.2009.04.004

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

Liu, C., Li, J., & Pechacek, P. (2013). Current trends of ecotourism in China's nature reserves: A review of the Chinese literature. TOURISM MANAGEMENT PERSPECTIVES, 7: 16-24, DOI: 10.1016/j.tmp.2013.03.001

Ma, W., Zhou, S., Liu, S., (2021). Research on the environmental carrying capacity of ecotourism in Shijiazhuang city based on the pressure-state-response model. Fresenius environmental bulletin, 30 (8):10335-10340.

Mahdavi, A., Niknejad, M., & Karam, O. (2015). A fuzzy multi-criteria decision method for locating ecotourism development. Caspian J. Env. Sci., 13 (3): 221-236.

Maragh, S., & Gaunette, M. (2019). Ecotourism in Protected Areas: A Sustainable Development Framework. ENVIRONMENTAL IMPACTS OF TOURISM IN DEVELOPING NATIONS, Book Series: Advances in Hospitality Tourism and the Services Industry, pp: 22-41. DOI: 10.4018/978-1-5225-5843-9.ch002.

Miljkovic, O., & Zivkovic, L. (2012). Possibilities for the development of ecotourism in the protected areas of Western Serbia. Journal of Geographical Institute JOVAN CVIJIC SASA, 62 (3): 65-80, DOI: 10.2298/IJGI1203065M

Mondal, M., & Haque, S. (2017). SWOT analysis and strategies to develop sustainable tourism in Bangladesh. UTMS Journal of Economics, 8 (2), 159-167.

Mulyasuryani, A., Waluyo, E., Ponco Pranant, Y., & Indrayani, E. (2022). Ecotourism Development in Sampangan Muncar Beach Banyuwangi. Asian Journal of Research in Biochemistry, 11 (1): 43-53.

Nabin, B. (2014). Evaluation and resilience of ecotourism in the Annapurna Conservation Area, Nepal. ENVIRONMENTAL CONSERVATION, 41(1), pp: 84-92. DOI : 10.1017/S037689291300035.

Nayak, H., Das, S., BholN, R.K., & Behera S. (2021). Socio-Economic Analysis of Different Agroforestry Systems in Nayagarh District, Odisha, Frontiers in Crop Improvement, 9: 2146-2150.

Nayak, H., Das, S., Mohanty, T.L., Behera, S., Behera, M.C., & Parimanik, B.K. (2022). Contribution of Different Ecotourism Sites to the Local Livelihood of Bhubaneswar City, Odisha. Frontiers in Crop Improvement, 10: 2690-2694 (Special Issue-VI) December 2022, Print ISSN: 2393-8234. Online ISSN: 2454-6011.

Neupane, R., Anup, K. C., Aryal, M. & Rijal, K. (2021). Status of ecotourism in Nepal: a case of Bhadaure-Tamagi village of Panchase area. Environment, Development and Sustainability, 1-24.

Ogato, G. S., Abdise, F., Gammie, T., & Abebe, W. (2014). Promoting rural local development: The case of Wonchi ecotourism society, West Shoa Zone, Ethiopia. Prime Journal of Social Science, 3(4), 662-673.

Olaniyi, O. E., Zakaria, M., Akinsorotan, O. A., & Martins, C. O. (2022). Assessing the influence of touristification's infrastructural element on the phytosociological structure of a protected tropical ecosystem in Benin Republic. JOURNAL OF ECOTOURISM, DOI: 10.1080/14724049.2022.2066110.

Paulus, A. (2009). Impacts of Ecotourism on the Behaviour of Sulawesi Crested Black Macaques (Macaca nigra) and Spectral Tarsiers (Tarsius spectrum) in the Tangkoko-Batuangus Nature Reserve, North Sulawesi, Indonesia (unpublished dissertation & thesis).

Bhattacharya, P., & Kumari, S. (2004). Application of Criteria and Indicator for Sustainable Ecotourism: Scenario under Globalization. Abstract and Paper Submitted for the IASCP Bi-Annual Conference on "The Commons in an Age of Global Transition: Challenges, Risk and Opportunities" at Oaxaca, Mexico from 9-14 August, 2004.

Rahmani, A., Fakhraee, A., Karami, S., & Kamari, Z. (2015). A Quantitative Approach to Estimating Carrying Capacity in Determining the Ecological Capability of Urban Tourism Areas (Case Study: Eram Boulevard of Hamadan City). ASIA PACIFIC JOURNAL OF TOURISM RESEARCH, 20 (7): 807-821, DOI: 10.1080/10941665.2014.934702

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

Rhama, B. (2018). The Analysis of the Central Kalimantan Tourism Development Plan Based on Ecotourism Policy Perspective. Policy & Governance Review, 2 (3): 204-216. doi: 10.30589/pgr.v2i3.110

Salemi, M., Jozi, S. A., Malmasi, S., & Rezaian, S. (2019). A conceptual framework for evaluation of ecotourism carrying capacity for sustainable development of Karkheh protected area, Iran. International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 26 (4): 354-366.

Salemi, M., Jozi, S. A., Malmasi, S., & Rezaian, S. (2019). A New Model of Ecological Carrying Capacity for Developing Ecotourism in the Protected Area of the North Karkheh, Iran. JOURNAL OF THE INDIAN SOCIETY OF REMOTE SENSING, 47 (11): 1937-1947. DOI:10.1007/s12524-019-01035-0

Serena Mancini, M., Barioni, D., Danelutti, C., Barnias, A., Bracanov, V., Pisce, G. (2022). Ecological Footprint and tourism: Development and sustainability monitoring of ecotourism packages in Mediterranean Protected Areas. Journal of outdoor recreation and tourism-research planning and management, 38, Article Number: 100513, DOI: 10.1016/j.jort.2022.100513

Serena Mancini, M., Evans, M., Iha, K., Danelutti, C., & Galli, A. (2018). Assessing the Ecological Footprint of Ecotourism Packages: A Methodological Proposition. RESOURCES-BASEL, 7 (2), Article Number: 38, DOI: 10.3390/resources7020038.

Serra, G. (2007). Ecotourism in the Palmyra Desert, Syria: A Feasibility Study. BirdLife International.

Shang, Y., Sun, Y. & Xu, A. (2020). Rural ecotourism planning and design based on SWOT analysis. International Journal of Low-Carbon Technologies, 15 (3), 368-372.

Sharpley, R. (2009). Tourism development and the environment: Beyond sustainability? London: Earthscan.

Sobhani, P., Esmaeilzadeh, H., Sadeghi, S., & Marcu, M. (2022). Estimation of Ecotourism Carrying Capacity for Sustainable Development of Protected Areas in Iran. Int J Environ Res Public Health. 2022 Jan 18; 19(3):1059. doi 10.3390/ijerph19031059. PMID: 35162082; PMCID: PMC8834276.

Sukuryadi. H., Primyastanto, M., & Semedi, B. (2021). Collaborative-based mangrove ecosystem management model for the development of marine ecotourism in Lembar Bay, Lombok, Indonesia. Environmental development and sustainability, 23 (5): 6838-6868, DOI: 10.1007/s10668-020-00895-8.

Swangjang, K., & Kornpiphat, P. (2021). Does ecotourism in a Mangrove area at Klong Kone, Thailand, conform to sustainable tourism? A case study using SWOT and DPSIR. Environment, Development and Sustainability, 1-26.

Theobald, W. F. (2012). Global tourism. Routledge. TIES. (2006). Global ecotourism fact sheet. Washington.

Vipriyanti, N., Semadi, I., Gusti Ngurah, M. D., & Fauzi, A. (2022). Developing mangrove ecotourism in Nusa Penida Sacred Island, Bali, Indonesia. Environmental development and sustainability, DOI: 10.1007/s10668-022-02721-9, Early Access: OCT 2022

Wang, G., Innes, J. L., Wu, S. W., Krzyzanowski, J., Yin, Y., Dai, S., Zhang, X., & Liu, S., (2012). National Park Development in China: Conservation or Commercialization? AMBIO, 41 (3): 247-261, DOI: 10.1007/s13280-011-0194-9

Wangzhou, K., Hao, C., & Wang, H. (2020). construction of evaluation model of ecotourism resources in featured small towns. Kybernetes, 52 (2), pp. 554-565. https://doi.org/10.1108/K-11-2021-1231

Wei, P., Liyang, Z., Xiaoxiao, Z., Bo, X., Shumeng, D., Yu, W., & Dan, L. (2015). The Research on Efficiency Evaluation and Optimization of Eco-tourism in Coastal Zone Based on Data Envelopment Analysis. International Conference on Education Technology, Management and Humanities Science (ETMHS), Xian, PEOPLES R CHIA, MAR 21-22,

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]

2015, Book Series: Advances in Social Science Education and Humanities Research, Volume 27: 1401-1404.

Weinberg, A., Bellows, S., & Ekster, D. (2002). Sustaining ecotourism: Insights and implications from two successful case studies. Society and natural resources, 15 (4): 371-380, doi:10.1080/089419202753570846.

Wu, W., Zhang, X., Yang, Z., Qin, W., Wang, F., & Wang, C. (2015). Ecotourism Suitability and Zoning from the Tourist Perspective: a Nature Reserve Case Study. Polish Journal of Environmental Studies, 24 (6): 2683-2697.

Xuan, F. (2011). Countermeasure Analysis on Ecotourism Sustainable Development of Wetland Nature Reserves in Heilongjiang Province. International Conference on Applied Social Science, Changsha, PEOPLES R CHINA, MAR 19-20, 2011, 352-355.

Yan, X. (2022). Evaluation Method of Ecological Tourism Carrying Capacity of Popular Scenic Spots Based on Set Pair Analysis Method. Journal of Advanced Transportation, Volume 2022, Article Number: 9715248, DOI: 10.1155/2022/9715248

Yingxia, L. (2013). Thinking on the Development of Ecotourism in the Way of Industrial Interaction in Ecological Fragile Region. Proceedings of the 2013 International Symposium - International Marketing Science and Information Technology, Nanning City, People's China, JUL 13-14, 2013, pp: 250-255.

Yonghong, L., Bao, X., (2014). Research Progress in the Ecotourism Environmental Carrying Capacity. Sustainable development of industry and economy, PTS 1 AND 2, Volume 869-870, pp: 781-785, 3rd International Conference on Energy, Environment and Sustainable Development (EESD 2013), NOV 12-13, 2013, Shanghai, PEOPLES R CHINA. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.869-870.781

Zhang, K., & Wang, D. (2020). The method of evaluating the environmental carrying capacity of green ecotourism is based on the perception and experience of tourists. Fresenius Environmental Bulletin, 29 (9A): 8584-8591.

Zhang, M., & Chen, G. (2011). A New Model of Ecotourism System Construction through Recycling Economy-A Case Study of the East Overseas Chinese Town in Shenzhen, China., Page: 189-194, International Conference on Strategic Management (ICSM 2011), Phuket, THAILAND, DEC 21-23, 2011

Zhang, X., Lin, M., & Lin, S. (2014). The Method of Tourism Environmental Carrying Capacity. Ecosystem assessment and fuzzy systems management, Book Series: Advances in Intelligent Systems and Computing, 254, 87-92. 3rd International Conference on Ecosystem Assessment Management / Workshop on the Construction of an Early Warning Platform for Eco-Tourism in Hainan, Haikou, China, May 05-12, 2013 DOI: 10.1007/978-3-319-03449-2_10.

Zheng, R., Zhen, S., Mei, L., & Jiang, H. (2021). Ecotourism Practices in Potatso National Park from the Perspective of Tourists: Assessment and Developing Contradictions. SUSTAINABILITY, 13 (22), Article Number:12655, DOI: 10.3390/su132212655

Zhou, L. (2021). Investigating the evaluation model of ecotourism resources in small cities based on ecological theory. Fresenius Environmental Bulletin, 30 (11), 11750-11756.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/jvfc.4.4.5]